

Krzysztof Korda

Gdańscy Młodokaszubi

Gdańsk odgrywał ważną rolę w świadomości Młodokaszubów. Uważali go za stolicę Kaszub, doceniali jego znaczenie. To właśnie w grodzie nad Motławą odbyły się najważniejsze spotkania ruchu i mieściła się redakcja „Gryfa”. Do stolicy na zjazd w 1912 roku zjechało się wielu Młodokaszubów. Niektórzy nie musieli zresztą przyjeżdżać, bo mieszkali i pracowali w pobliżu.

Gdańsk stolicą Kaszub

W początkach XX wieku w grodzie nad Motławą pracował Aleksander Majkowski. Zapoczątkował wówczas wydawanie kaszubskiej gazety – była nią „Družba”, dodatek do „Gazety Gdańskiej”. W drugiej połowie 1911 roku z Kościerzyny do Gdańska przeniesiono wydawnictwo publikujące „Gryfa”. Na początku następnego roku na lamach pisma młodokaszubskiego ukazał się artykuł pt. „Gryf w Gdańsku”. Aleksander Majkowski pisał w nim: „Gdańsk był zawsze główną siedzibą książąt kaszubskich, nawet wtenczas, gdy Pomorze dzieliło się na kilka dzielnic z osobnymi stolicami. Po wygaśnięciu sławnego rodu Pomorze kaszubskie ostatecznie w r. 1309 zawojowane (zostało) przez niemieckich Krzyżaków. Herb Kaszubski Gryf, pod którym to znakiem sławny Świętopelk wielkie prowadził wojny, został zdeptyany, zarzucony i zapomniany. Od tego czasu minęło dokładnie 600 lat i oto w r. 1909 Gryf odżył; herb Kaszubski widnieje już nie na chorągwi wojennej, lecz na okładce czasopisma miesięcznego, które pod swoim godłem skupia około siebie pracowników na niwie kaszubskiej, daje wyraz dążnościom ruchu młodokaszubskiego i jest dzisiaj w pewnym znaczeniu przedstawicielem Kaszub... Nowy Rok zastał »Gryfa« ze wszystkim w Gdańsku, w starej dziedzinie książąt pomorsko-kaszubskich, głównej stolicy Kaszub, jako we właściwej mu siedzibie (...)”.

Wybór Gdańska na miejsce zjazdu młodokaszubskiego nie był więc przypadkowy. Zwołano go nie w Kościerzynie, Kartuzach czy Wejherowie, ale w stolicy Kaszub, w Gdańsku. Także pierwsze spotkanie członków Towarzystwa Młodokaszubów odbyło się przed stu laty w Gdańsku.

Franciszek Kręcki

Od początku w ruchu młodokaszubskim i w redakcji „Gryfa” ważną rolę odgrywał Kaszuba urodzony w Borzestowie, a zamieszkały w Gdańsku, Franciszek Kręcki (1883–1940). Był jednym z organizatorów zjazdu z 1912 roku, na którym wskazywał m.in. na materialne podstawy pracy Młodokaszubów. Wskazywał, że pismo „Gryf” przetrzymało pierwsze trzy lata dzięki bezinteresowności redaktorów. Angażował się w „Gryfa” od początku istnienia. Brał udział w redagowaniu pisma, pozyskiwaniu pieniędzy na jego druk oraz uczestniczył w pracy spółki wydawniczej. 2 września 1909 roku, na posiedzeniu w Gdańsku, ukonstytuował się zarząd spółki w osobach Aleksandra Majkowskiego i Franciszka Kręckiego. Ukonstytuowała się także rada nadzorcza, do której należał m.in. inny gdańszczanin Bernard Filarski. 1 października 1909 r. spółka przejęła od Aleksandra Majkowskiego wydawnictwo publikujące Gryfa.

Kręcki angażował się w pracę społeczną w Gdańsku. Współpracował z „Gazetą Gdańską”, był również inicjatorem zbudowania domu polskiego w tym mieście. Po powrocie z wojny do Gdańska uczestniczył w pracach Podkomisariatu Naczelnej Rady Ludowej (NRL) w Gdańsku, pełnił w niej funkcję zastępcy podkomisarza i kierownika wydziału finansowego w podkomisariacie NRL. W okresie międzywojennym pełnił funkcję dyrektora banku w Wolnym Mieście Gdańsku (WMG). Należał do wielu towarzystw organizowanych przez Polonię WMG. Wszedł w skład Zarządu Gdańskiej Giełdy Papierów Wartościowych i Dewiz.

Bernard Filarski

Wspomniany współpracownik spółki wydawniczej Bernard Filarski (1880–1940) urodził się w Lubawie. Po ukończeniu studiów w Monachium, a doktoratu w Królewcu utworzył w 1908 roku gabinet dentystryczny w Gdańsku i odtąd związał się z tym miastem. Brał aktywny udział w pracy wielu organizacji, np. Towarzystwa Ludowego Jedność, Towarzystwa Gimnastycznego Sokół, Towarzystwa Śpiewaczego Lutnia czy Związku Młodzieży Kupieckiej. Brał udział w tworzeniu w Gdańsku polskiego szkolnictwa. Mocno zaangażował się także w ruch niepodległościowy w latach 1918–1920. Z ramienia Gminy Polskiej oraz Macierzy Szkolnej w Gdańsku uczestniczył w akcji repolonizacyjnej, tworząc liczne kursy nauki języka polskiego. W swoim gabinecie często udzielał bezpłatnych porad rodakom. Zginął w obozie Stutthof w Wielki Piątek 22 marca 1940 roku.

Leon Miszewski

Kolejnym z ważnych Młodokaszubów jest Leon Miszewski (1887–1930), dzisiaj patron ulicy w Gdańsku-Wrzeszczu. Urodził się w Brusach. Miłośnikiem kaszubszczyzny stał się w seminarium pelplińskim. Studiował razem z Janem Karnowskim i Bolesławem Piechowskim. Wstąpił do Koła Kaszubologów. W ramach działalności koła wygłosił referat pt. „Germanizacja Pomorza w XI–XIII wieku”. Świecenia kapłańskie uzyskał w roku 1912. Rok później rozpoczął pracę w Gdańsku. Początkowo był wikarym w parafii na Starych Szkotach. Pracował w Podkomisariacie NRL w Gdańsku jako członek Wydziału Szkolnego. Włączył się w tworzenie Polskiego Uniwersytetu Ludowego w Gdańsku w 1919 roku, wygłaszał liczne odczyty. W 1920 został przeniesiony (na krótko) do Torunia. Od 1921 organizował w Gdańsku polskie gimnazjum, które rozpoczęło działalność w maju następnego roku. W 1927 roku został wybranym posłem do Volkstagu (sejmu gdańskiego), a od 1928 roku pełnił obowiązki Prezesa Gminy Polskiej – organizacji wszystkich Polaków w WMG.

Zygmunt Moczyński

Ksiądz Miszewskiego podczas jego pogrzebu żegnał w imieniu Gminy Polskiej i Koła Polskiego w Volkstagu Zygmunt Moczyński (1886–1960). Moczyński urodził się w Walczu. Studiował w Berlinie, Krakowie i Wrocławiu. Obronił doktorat z prawa. W 1908 roku przybył do Gdańska i rozpoczął pracę w firmie zbożowej „Ceres”, z którą związani byli także inni Młodokaszubi, m.in. Franciszek Kręcki, Zygmunt Kierski i Władysław Panecki. W 1910 roku Moczyński przeniósł się do Poznania, ale w 1912 roku wziął udział w zjeździe młodokaszubskim. Do Gdańska powrócił w 1919 roku i związał się z nim już na stałe. Został wybrany posłem do Volkstagu w roku 1923, 1927 i 1933. Stał na czele Rady Naczelnej Związku Polaków w Wolnym Mieście (w 1933 r.), konkurencyjnej wobec gminy polskiej.

Gdańszczanie uczestniczący w zjeździe

W zjeździe młodokaszubskim w Gdańsku brali udział i zabierali na nim głos także inni, poza wyżej wymienionymi, mieszkańcy tego miasta. **Dr Władysław Panecki** (1857–1931) i **Franciszek Kubacz** (1868–1933) podczas zjazdu wyrażali obawę, że Młodokaszubi będą urzeczywistniali cele polityczne, a to w konsekwencji, „w ostatecznym skutku, mimo woli obecnych kierowników, spowoduje chęć oderwania się od całości Polski – a to już śmierć Kaszubów w morzu germańskim”.

Franciszek Kubacz urodził w Nowym Zieluniu niedaleko Brodnicy w roku 1868. Po ukończeniu medycyny w Würzburgu i obronie pracy doktorskiej w Rostocku rozpoczął pracę w szpitalu w Gdańsku. Został członkiem towarzystwa kulturalno-oświatowego Ogniwo, był również jego prezesem. Związał się z towarzystwem ludowym Jedność i towarzystwem gimnastycznym Sokół. Angażował się w pracę wyborczą podczas wyborów do parlamentu niemieckiego w 1907 i 1912 roku. Po I wojnie światowej zabiegał o przyłączenie Pomorza do Polski, w tym celu wyjeżdżał do Warszawy i do Paryża. Został wybrany do polskiej konstytuancy i następnie do Volkstagu.

Władysław Panecki urodził się w Ostrzeszowie, pow. Kępno. Studiował medycynę we Wrocławiu i w Halle, w 1883 uzyskał tytuł doktora. Specjalizował się w ginekologii. Początkowo pracował w Koronowie i Tczewie, a w 1890 przeniósł się do Gdańska. Działal tu w polskich stowarzyszeniach. Włączył się w zabieg o przyłączenie Pomorza do Polski. Był członkiem Podkomisariatu NRL w Gdańsku. Zajmował się tworzeniem polskiego szkolnictwa, w efekcie m.in. jego starań utworzono Polski Uniwersytet Ludowy, a w marcu 1920 roku pierwszą polską szkołę. Był aktywny w życiu politycznym Polonii gdańskiej i miasta. Został wybrany do konstytuanty gdańskiej w 1920 roku, był też posłem do Volkstagu. Krytykował politykę gospodarczą WMG nieprzyjazną Polsce i przynoszącą szkodę Wolnemu Miastu Gdańsk.

W zjeździe młodokaszubskim brał udział również **Jan Grabarz**, adwokat z Kwidzyna, działacz niepodległościowy. Urodził się na Śląsku. Na początku XX wieku osiedlił się w Grudziądzu. Był kierownikiem zarządu Bazaru w latach 1912–1915 i prezesem związku Sokolów. Następnie osiadł w Gdańsku, gdzie zmarł w 1916 roku.

Jednym z organizatorów i uczestników zjazdu był **Zygmunt Kierski** z Gdańska. W 1918 roku został delegatem gdańskim na sejm dzielnicowy w Poznaniu. Angażował się w działalność Zjednoczenia Polskich Kupców i Przemysłowców.

Gdańskie wątki w biografii Młodokaszubów

W Gdańsku pracował także Młodokaszuba i kaszubolog **ks. Bernard Wiecki** (1884–1940). Przyszedł na świat w Szatarpach w powiecie kościerskim. W 1910 roku ukończył seminarium pelplińskie. Podczas studiów związał się z Kolem Kaszubologów. Od 1911 do 1914 roku pracował w Gdańsku. Należał do Towarzystwa Naukowego w Toruniu i otoczył opieką towarzystwo ludowe Jedność w Gdańsku. Następnie trafił do parafii Skarszewy. Od roku 1918 ponownie pracował w Gdańsku w Kaplicy Królewskiej, a od 1927 jako proboszcz w parafii Wocławy na terenie Wolnego Miasta Gdańska, niedaleko Cedrów Wielkich. Cieszył się uznaniem ze strony wiernych – Polaków i Niemców. Po wybuchu wojny aresztowany i osadzony w Victoria Schule, potem w Stutthofie, skąd został wywieziony do Nowego Portu i rozstrzelany w roku 1940.

Z Gdańskiem przejściowo związani byli też inni Młodokaszubi, którzy jednak na stałe osiedlili się w innych ośrodkach. Ciekawy wątek gdański miał m.in. ksiądz Kamil Kantak. Ocalał w czasie II wojny w Katyniu, gdyż był obywatelem Wolnego Miasta Gdańska. Jego zasługi przybliżymy jednak przy okazji artykułu o Młodokaszubach z Wielkopolski.